

Bijdragen tot de geschiedenis van Gemert

nr. 14

Commanderij Gemert

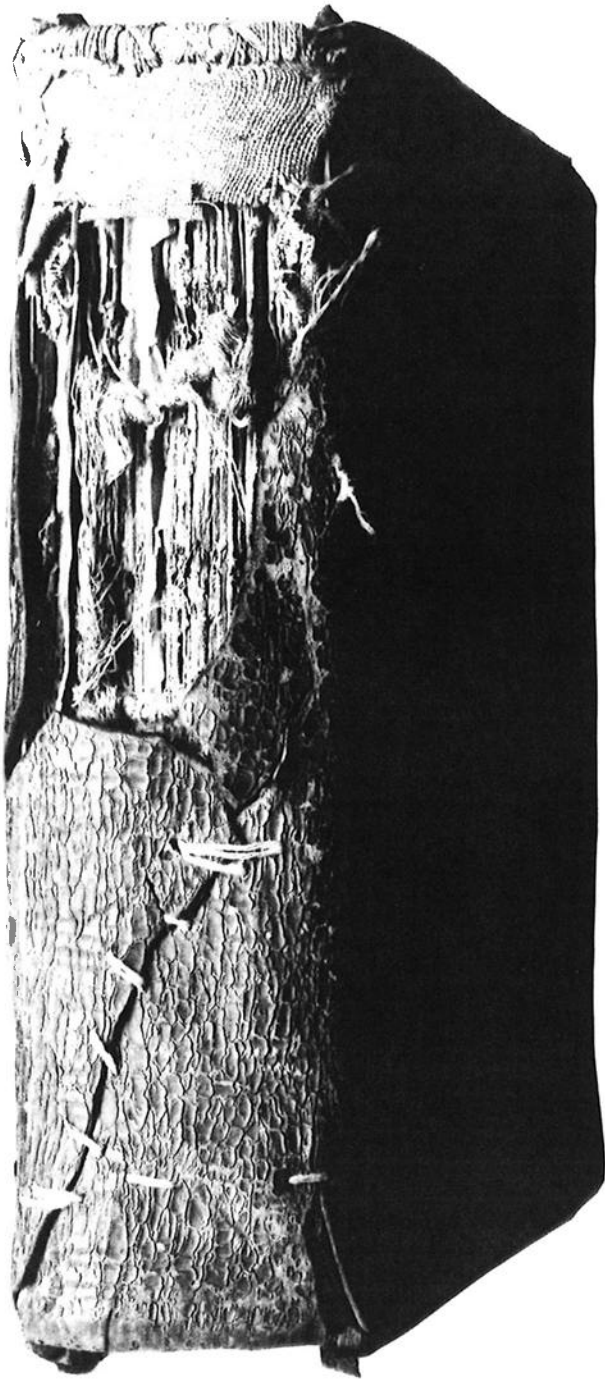
beeldend verleden

Ton Thelen
samenstelling en eindredactie

Piet Kuppens
fotografie en conceptuele vormgeving

Uitgave van Heemkundekring „De Kommanderij Gemert”
september 1990

"Gradua
Toegevoe
gedrukt ;
door Aer
eeuw. In
van de
behoord
Martinu
1842 (f

"Graduale van Gemert"

Toegevoegde handgeschreven katemen in een gedrukt gregoriaans zangboek, uitgegeven door Aertssens of Scheffers in de zeventiende eeuw. In de achttiende eeuw in het bezit van de Gemertse familie Roefs, waartoe ook behoorde de bekende van Gemert geboortige Martinus Roefs, overleden te Xanten in 1842 (Paters Franciscanen Weert).

Economische oriëntatie op de Republiek

Terwijl Gemert in bestuurlijk en kerkelijk opzicht geheel gericht is op de Zuidelijke Nederlanden is dat zeker niet zo in economisch opzicht. Van oudsher was de linnenijverheid te Gemert de belangrijkste tak van nijverheid en telde de heerlijkheid aldoor een aantal vooraanstaande handelslieden uit die branche onder haar ingezetenen. Sedert de bouw van het kasteel in de vijftiende eeuw is Gemert niet alleen de volkrijkste maar ook de meest welvarende plaats in de regio. Al verwierf ze nooit de marktfunctie van de stad Helmond, waar alle Peellanders gingen markten, toch was Gemert meer dan alleen maar zichzelf bedruipend. De welvaart van Gemert blijkt behalve uit het veel geringere percentage 'armen' bijvoorbeeld ook uit het aantal academici dat in de loop der tijden zitting had

in de schepenbank. Sedert 1600 is in Gemert ook tenminste één universitair gevormd dokter gevestigd.

De algemene verarming van de Generaliteitslanden in de loop van de achttiende eeuw laat ook Gemert uiteindelijk niet onberoerd. Zoals de textielnijverheid van Helmond en Eindhoven raakt ook Gemert voor de afzet van zijn produkten aangewezen op Haarlem en in mindere mate Amsterdam. Heel wat familieleden van Gemertse fabriekers vestigen zich als tussenpersoon in deze Hollandse steden. Te Gemert bevinden zich nu nog specimen van het oude contact Gemert-Haarlem, zoals een in 1714 door een meester-smid uit Haarlem vervaardigde ingenieuze rietmachine, één der oudste voorbeelden van mechanisatie in de weefnijverheid. Een ander contact tussen Gemert en Holland blijkt uit de vestiging hier van een Franse school in de tweede helft van de achttiende eeuw, die "vele treffelijke Hollandse en Bossche kooplieden haere kinderen laet frequenteren".

In de eerste helft van de achttiende eeuw kende Gemert nog een bijzondere tak van nijverheid die niet onvermeld mag blijven: de orgelbouw. Bijzonder alleen al is het feit dat vanuit het zo paapse Gemert zoveel orgels werden geëxporteerd naar juist Staatse en protestantse plaatsen. Tussen 1690 en 1732 kende Gemert naast de meestbekende Mathijs Verhofstadt, nog (tenminste) drie orgelbouwers meer te weten Jan van Dijk, Gerard Verperssen en Theodorus Mons. Behalve een aantal nog bestaande orgels geven ook de woonhuizen Hofgoed en Keizersbosch tot op de dag van vandaag iets weer van de allure van de hier geleefd en gewerkt hebbende orgelbouwers.

Toch eeuw van verval

De allure van de Duitse ridder neemt te Gemert in de achttiende eeuw zienderogen af. Na 1720 resideert er niet eens meer een commandeur op het kasteel, terwijl de laatste commandeur, Bertram Anton baron van Wachtendonk er nauwelijks is geweest. Hij overleed ver van huis op een troepenschip op weg naar Sicilië. Als generaal van het keizerlijke Duitse leger had hij in 1717 veel eer ingelegd bij de verovering van Belgrado. Uit eerbetoon goot Gemert een klok ter ere van de overwinnaar met onder meer het opschrift "De Thracier viel toen die

